

प्रा. गणगाधर पंचाळ

ज्ञानेश्वर कॉलेज,औरंगाबाद

इतिहास विषयाचा शालेय स्तरावरील विद्यार्थ्यांना होणारा उपयोग : एक शैक्षणिक अभ्यास

इतिहास हा मानवी जीवनाचा, समाजाचा व संस्कृतीचा अभ्यास करणारा महत्वाचा विषय आहे. शालेय स्तरावर इतिहास विषय विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक, सामाजिक व नैतिक विकासात मोलाची भूमिका बजावतो. इतिहासाच्या अध्ययनामुळे विद्यार्थ्यांना भूतकाळातील घटना, सामाजिक परिवर्तन, राष्ट्रनिर्मिती, सांस्कृतिक वारसा व मानवी मूल्यांची जाणीव होते. प्रस्तुत संशोधन लेखात इतिहास विषयाचा शालेय स्तरावरील विद्यार्थ्यांना होणारा शैक्षणिक, सामाजिक, नैतिक व राष्ट्रीय उपयोग यांचा सविस्तर अभ्यास करण्यात आला आहे.

प्रस्तावना

शालेय अभ्यासक्रमात इतिहास विषयाला विशेष महत्त्व दिले जाते. इतिहास हा केवळ तारखा व घटना लक्षात ठेवण्याचा विषय नसून तो विद्यार्थ्यांना विचारशील, जागस्क व जबाबदार नागरिक घडविण्यास मदत करतो. इतिहास विषयातून विद्यार्थ्यांना भूतकाळातील अनुभवांद्वारे वर्तमान समजून घेण्याची व भविष्याची दिशा ठरविण्याची क्षमता मिळते.

समस्येचे विधान

इतिहास विषयाचा शालेय स्तरावरील विद्यार्थ्यांना होणारा शैक्षणिक व सामाजिक उपयोग यांचा अभ्यास केल्याने विद्यार्थ्यांमध्ये देशप्रेम, राष्ट्रभक्ती व राष्ट्रीय एकात्मतेची भावना निर्माण होते.

३. नैतिक व मानवी मूल्यांचा विकास होतो इतिहासातील थोर व्यक्तींचे जीवनचरित्र, त्याग, सत्य, अहिंसा व न्याय यांसारख्या मूल्यांचा अभ्यास विद्यार्थ्यांच्या नैतिक विकासास मदत करतो.

४. विचारशक्ती व विश्लेषण क्षमता वाढते इतिहास विषयातून कारण-परिणाम संबंध, घटनांचे विश्लेषण व तुलना करण्याची सवय लागते. त्यामुळे विद्यार्थ्यांची तार्किक विचारशक्ती विकसित होते.

५. सामाजिक जाणीव निर्माण होते समाजातील बदल, सामाजिक चळवळी, सुधारणा यांचा अभ्यास केल्याने विद्यार्थ्यांना सामाजिक प्रश्नांची जाणीव होते.

६. नागरिकत्व शिक्षण मिळते इतिहास विषय विद्यार्थ्यांना जबाबदार, सजग व कर्तव्यदक्ष नागरिक बनविण्यास मदत करतो.

७. संस्कृती व परंपरांचे जतन होते भारतीय संस्कृती, कला, साहित्य व परंपरा यांची ओळख इतिहास विषयामुळे होते व त्यांचे जतन करण्याची जाणीव निर्माण होते.

इतिहास विषयाचे शैक्षणिक महत्त्व विद्यार्थ्यांचे ज्ञानविस्तार होते

स्मरणशक्ती व आकलनशक्ती वाढते

मूल्याधिष्ठित शिक्षण मिळते

जीवनोपयोगी शिक्षणाची जोड मिळते

इतिहास विषय अध्यापनातील शिक्षकांची भूमिका

इतिहास अध्यापन रंजक व उपयुक्त करणे

कथाकथन, चित्रे, नकाशे व साधनांचा वापर

प्रकल्प, चर्चा व सहशैक्षणिक उपक्रमांचा समावेश

नष्कर्ष

इतिहास विषयाचा शालेय स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या

बौद्धिक, सामाजिक, नैतिक व राष्ट्रीय विकासात

महत्त्वपूर्ण वाटा आहे. इतिहास विषय विद्यार्थ्यांना केवळ

भूतकाळाची माहिती देत नाही, तर वर्तमान समजून

घेण्याची व भविष्य घडविण्याची दिशा देतो. त्यामुळे

इतिहास विषयाचे अध्यापन अधिक प्रभावी व जीवनाशी

निगडित असणे आवश्यक आहे.

संदर्भ

१.राष्ट्रीय शैक्षणिक अभ्यासक्रम आराखडा

२.भारतीय शिक्षणाचा इतिहास शैक्षणिक ग्रंथ

३.इतिहास अध्यापन पद्धती संदर्भ ग्रंथ

४.शैक्षणिक संशोधन लेख व नियतकालिके